

30

Abril
2018

La victòria fou el silenci XIIè Cicle de Memòria de Tardor

Durant aquesta tardor, l'àrea de Cultura de l'Ajuntament de Cambrils ha organitzat el XIIè Cicle de Memòria de Tardor titulat *La victòria fou el silenci*, amb l'objectiu de donar a conèixer una de les conseqüències encara per tancar de la Guerra Civil del 1936-1939. Es tracta dels desapareguts durant el conflicte bèl·lic que va provocar una callada repressió i desmemòria cap a milers de famílies.

Durant els tres mesos que han durat les diferents activitats, 2.091 persones han participat en taules rodones, exposicions, projeccions cinematogràfiques, club de lectura, visites guiades i conferències obertes a tothom. Totes aquestes activitats han permès als assistents als actes descobrir quins foren els contextos històrics i els espais on es produïren el major nombre de persones desaparegudes a rel de la Guerra Civil. També la visita a dues exposicions - *Desenterrant el silenci. Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar* i *Un passat per no oblidar* - han ajudat a conèixer diferents exemples de bones pràctiques en polítiques públiques de recerca i dignificació d'espais memòria cap als desapareguts en diferents municipis.

Cal destacar i agrair el testimoni de familiars de desapareguts i represaliats que han volgut compartir la seva experiència personal difícil, amb els participants a les activitats del cicle. Tot plegat també ha permès localitzar noves famílies afectades per aquest silenci, fet que assegura la recollida de noves dades en un futur. El testimoni de totes aquestes persones s'han incorporat al fons de l'Arxiu Municipal com a documents orals. També la documentació escrita ha tingut protagonisme, per exemple en donar a conèixer el més d'un centenar de cambrilencs represaliats durant i després de la Guerra Civil, en coherència amb l'aprovació el passat mes de juliol, per unanimitat al Parlament de Catalunya, de la Llei 11/2017, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme.

Per portar a terme l'extens programa, a més de comptar amb la col·laboració habitual de l'Ajuntament de Cambrils i l'Antena del Coneixement del Campus Extens de la URV a Cambrils,enguany s'ha demanat el suport de la Generalitat de Catalunya a través del Memorial Democràtic. Aquest ha concedit una subvenció de 1.845,30 euros dins de la convocatòria d'enguany per a projectes d'activitats commemoratives, de recerca i de difusió de la memòria democràtica.

Finalment destacar que el cicle *La victòria fou el silenci* ha permès al Museu d'Història de Cambrils i a l'Arxiu Municipal de Cambrils continuar aportant elements per conèixer i valorar el patrimoni cultural en aspectes poc coneguts de la història contemporània del municipi. Tot plegat forma part de la línia de recerca i divulgació sobre memòria històrica que ambdues institucions desenvolupen dins de la seva programació. Des de l'any 2006, any rere any, aquests cicles de memòria de tardor obtenen una excel·lent resposta de la ciutadania.

Sortida cultural als espais de la batalla de l'Ebre
AMCAM. NÚM. REG. 11878-04-01

Inauguració de l'exposició *Desenterrant el silenci. Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar*.
AMCAM. NÚM. REG. 11878-01-01

Butlletí de l'Arxiu
Municipal de Cambrils

L'Arxiu t'informa

El moixó que apareix a la capçalera d'aquest butlletí reproduïx una il·lustració del *Llibre d'ordinacions* de 1525-1889, del fons de l'Ajuntament de Cambrils. Es troba a la part interior de les cobertes del llibre i, possiblement, va ser dibuixat per un dels escriptors que van intervenir en algun moment de la seva redacció.

Aquest tipus d'esbossos són relativament habituals en els llibres d'època medieval i moderna. Ens permeten conèixer aspectes de la vida quotidiana dels qui els escrivien o els utilitzaven.

L'origen de la nostra policia és força desconegut, situant-se dins l'imaginari popular en aquells anys de la transició democràtica on les reivindicacions d'autonomia i autogovern reprenien la força perduda des de la fi de la II República. Certament el seu origen se situa en un moment històric de "transició", però no en aquell esdevenint després de la mort del general Franco, sinó el produït arran del canvi de dinastia reial que va viure Espanya a començament del segle XVIII. L'arribada de la Casa de Borbó al tro d'Espanya esdevingué després d'anys de guerra que finalitzarien amb la signatura del Tractat d'Utrecht (1713-1715) on Felip V seria reconegut com a rei d'Espanya a canvi de la cessió d'importants enclavaments internacionals repartits entre els seus antics enemics.

Deu mesos després de la mort de Maria Luisa Gabriela de Savoia, primera esposa del monarca espanyol, aquest va contraure matrimoni en segones núpcies amb Isabel de Farnesio, d'origen italià, la qual pretenia que un dels seus futurs fills aconseguís ser coronat, fet aquest poc probable perquè Felip V era pare de tres barons del seu primer matrimoni.

Una de les primeres accions que la reina consort va engregar amb la seva arribada al tron fou apartar de les seves funcions als cortesans d'origen francès, substituint-los per amics i per personal de confiança d'origen italià. Entre aquests destacava la figura del cardenal Julio Alberoni el qual esdevindria la mà dreta de la reina a Espanya. Aquest, conscient del rebuig internacional que la política de recuperació dels territoris perduts a Itàlia generava i del fet que la majoria d'aquests havien estat concedits a l'Imperi Austríac, va iniciar una política d'aproximació a Gran Bretanya i a Holanda que no va fructificar. La segona opció, allunyada de la via diplomàtica, consistí en l'ocupació dels antics territoris espanyols a Itàlia, fet que provocaria la reacció dels signants del Tractat d'Utrecht i l'inici de la coneguda com Guerra de la Quàdruple Aliança (1717 – 1720)¹.

La motivació d'aquest enfrontament es fonamenta en tres aspectes: per una banda, Felip V es va mostrar en desacord amb les negociacions que el duc de Savoia duia a terme amb l'emperador austríac Carles VI sobre un intercanvi de les illes de Sicília i Sardenya; un intercanvi que pel monarca espanyol demostrava una violació del Tractat d'Utrecht. El segon fet rellevant fou la detenció de l'inquisidor general espanyol José de Molinés a la ciutat italiana de Milà, la qual es trobava sota control austríac, quan aquest circulava en direcció al Vaticà amb passaport diplomàtic. El tercer motiu fou el risc que suscitava per l'imperi austríac el fet que Espanya es pogués integrar en la coalició de la Triple Aliança.

Aquest context internacional fou rebut com un baló d'oxigen per aquells reductes de seguidors austriacistes que van veure en aquest conflicte una nova possibilitat d'acabar amb la monarquia borbònica. Així doncs, a inicis de l'any 1719, l'aixecament insurgent al Principat semblava inevitable. Davant la imminent revolta que s'albirava el capità general de Catalunya, en data el 30 de març de 1719, va adreçar-se als ministres de la Reial Audiència, sol·licitant una solució davant d'aquesta greu situació². Els nombrosos grups de sediciosos que operaven a les zones aïllades de la frontera així com a

Barcelona, Mataró, Manresa, Vic, Cervera, Tarragona, Vilafranca del Penedès, Tortosa i Lleida suposaven un perill per la causa borbònica, la qual no disposava ni de tropa reglada ni de milícies o fusellers de muntanya suficients per fer-los front.

El 5 d'abril de 1719 la Reial Audiència presentà un projecte al capità general de Catalunya per implantar partides de paisans armats a nou corregiments no fronterers. El principal impulsor d'aquesta idea va ser el magistrat Josep Alòs Ferrer, el qual es va basar en l'esquadra primigènia que s'havia establert a Vic³, per estendre el model a tot el territori⁴. Tres dies després el marquès de Castel-Rodrigo s'adreça Miguel Fernández Duran, secretari del Despacho de Guerra, sol·licitant permís reial per aixecar les Esquadres de Paisans Armats al Principat⁵. La resposta definitiva es produí el 21 d'abril de 1719 quan el rei Felip V aprovà el projecte presentat pel capità general de Catalunya per crear les Esquadres de Paisans Armats. Aquest Reial Ordre esdevindrà l'origen del Cos de Mossos d'Esquadra.

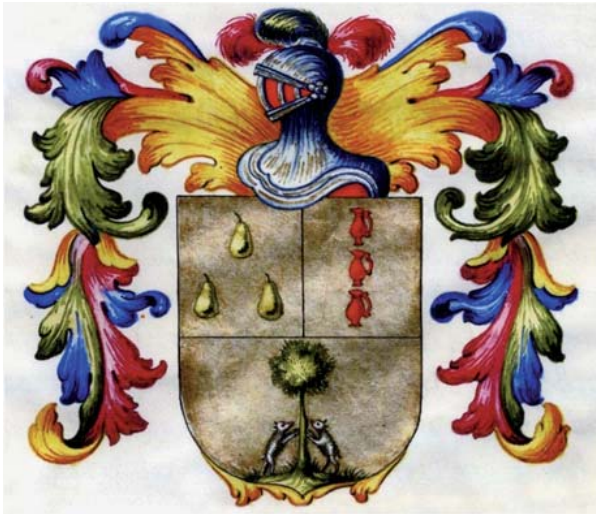
El 2 de maig la Reial Audiència comunica al capità general que, arran del desplegament de les Esquadres al territori, seria necessari establir un sistema de veredes, és a dir, de línies de comunicació que permetin el trasllat d'informació al Principat de Catalunya. La petició feia referència a la creació d'una vereda a la zona del corregiment de Mataró i part del de Girona, dues al corregiment de Manresa i Vic, tres al corregiment de Vilafranca del Penedès però incloent Igualada, quatre a Tarragona, cinc al corregiment de Cervera i sis als corregiments de Lleida i Tortosa. Dos dies després la Reial Audiència comunica al marquès de Castel-Rodrigo de l'aprovació d'un gruix de més de tres mil homes repartits per tot el Principat de Catalunya els quals conformarien les esquadres sol·licitades⁶.

S'establiren també dos inspectors encarregats de la supervisió de les Esquadres. El primer fou Francisco Anglasell i de Cortada⁷ destinat als corregiments de Barcelona, Mataró, Manresa, Vic i una part de Girona, mentre que les esquadres dels corregiments de Vilafranca, Tarragona, Tortosa, Lleida i Cervera serien inspeccionades per Jacinto Gomar⁸.

El dia 6 de maig de 1719 el marquès de Castel-Rodrigo es tornà a adreçar a Reial Audiència informant-la que les esquadres planificades havien de prendre com a referent l'establerta a Vic, l'esquadra primigènia, alhora que accepta els nomenaments proposats per comandar les diferents esquadres i ordenava el desplegament de les Esquadres al territori⁹.

Dies després, la Reial Audiència va comunicar al capità general que havia donat ordres als ministres comissionats encarregats de la constitució de les Esquadres de confeccionar un llistat amb el nom de tots els integrants d'una esquadra, fent constar el seu nom, professió i edat. En relació amb els seus caps, la Reial Audiència informà que serien dotats de dues pistoles i el seu subaltern d'una. D'altra banda s'indicava que les esquadres serien revistades per la Intendència General del Principat a través dels subdelegats dels corregiments per tal de garantir que no es pugui cometre cap frau econòmic en la seva posada en marxa. Així mateix el tramet la despesa econòmica de les esquadres sota el títol: "Estado de las Partidas que se han de establecer en diferentes lugares del Principado de Cataluña,

Escut d'armes de la família Peyrí atorgat per Felip V.
Centre d'Estudis Cambrilencs. En dipòsit al MHC.
Núm. ref. 5857

sueldos de los que se alistaren y de los xefes"¹⁰.

Aquests comissionats es distribuïen pel territori abastant els diferents corregiments afectats per la instauració de les esquadres. Així doncs es va comissionar a Francisco Bach, oïdor de la Reial Audiència, d'una banda aixecar les esquadres al corregiment de Vilafranca, tasca que li va comportar 13 dies de treball, i de l'altra establir les esquadres de Vilafranca del Penedès, Igualada, Piera, Capellades, Sant Sadurní d'Anoia, Sitges i el Vendrell. Al corregiment de Tarragona va ser comissionat per J. Navas, qui va establir les esquadres a Valls, Reus, Torredembarra, Cambrils i la Selva.

Al capdavant de l'esquadra de Cambrils es va situar el seu batlle, en Josep Peirí i Pastor, el qual havia nascut entre els anys 1664 i 1665. Aquesta data que dedueix de l'adquisició en nom seu d'un violari vitalici per part del seu avi on es fa constar que en data 1 de setembre de 1668 el nen comptava amb tres anys i mig d'edat¹¹. Era fill del negociant Joan Peirí, natural de Vilanova d'Escornalbou (Baix Camp) el qual va morir entre l'any 1677 i 1680 deixant com a tutor dels seus cinc fills a un parent seu, Francesc Peirí.

L'hereu Peirí va cursar estudis universitaris de dret assolint el títol de doctor i va contraure matrimoni el 31 de maig de 1682 amb Paula Gavaldà. D'aquest matrimoni van nàixer sis fills: Joan, Teresa, Antònia, Engràcia, Francesc i Josep Antoni Peirí i Gavaldà. Al desembre de 1697, en morir Francesc Peirí, va rebre els béns paterns en liquidar Pere Peirí, hereu de Francesc, el deute pendent de 3.073 lliures.

L'any 1719 fou nomenat batlle de la vila de Cambrils esdevenint així el primer alcalde del nou règim borbònic. Aquesta nissaga mantindrà una vinculació amb l'alcaldia que es dilatarà al llarg del segle XVIII quan el mateix Josep Peirí exercirà el càrrec de regidor primer l'any 1720 i el seu fill, en Joan Peirí i Gavaldà, ocuparà la batllia de la vila els anys 1726 i 1733. Novament els anys 1749 i 1773 aquest cognom restarà vinculat al govern municipal de Cambrils quan dos membres d'aquesta família ocuparen els càrrecs de regidor primer i batlle respectivament. Es consolidava així una de les famílies més destacades i influents de la societat cambrilenc del segle XVIII¹².

Fou precisament aquell mateix any del 1719 quan

en Josep Peirí i Pastor, en funcions de la batlle de Cambrils, esdevingué cap de l'esquadra d'aquesta vila arran del projecte dissenyat per la Reial Audiència en data 5 d'abril de 1719. Aquest projectava la creació d'una esquadra cambrilenc composta per 30 paisans armats sota el comandament del batlle i el sotsbatlle de la mateixa¹³. Segons l'informe de la Reial Audiència l'esquadra de Cambrils s'havia constituït per Juan Antonio de Navas i Benedit, oïdor de la Reial Audiència, situant-se al capdavant de la mateixa en Josep Peirí. Ignorem fins quan aquesta esquadra va restar operativa podent certificar que en data 14 d'abril de 1720, i segons consta a l'informe emès per la mateixa Reial Audiència, aquesta força ja no es trobava operativa .

L'any 1719 fou nomenat batlle de la vila de Cambrils esdevenint així el primer alcalde del nou règim borbònic. Aquesta nissaga mantindrà una vinculació amb l'alcaldia que es dilatarà al llarg del segle XVIII quan el mateix Josep Peirí exercirà el càrrec de regidor primer l'any 1720 i el seu fill, en Joan Peirí i Gavaldà, ocuparà la batllia de la vila els anys 1726 i 1733. Novament els anys 1749 i 1773 aquest cognom restarà vinculat al govern municipal de Cambrils quan dos membres d'aquesta família ocuparen els càrrecs de regidor primer i batlle respectivament. Es consolidava així una de les famílies més destacades i influents de la societat cambrilenc del segle XVIII .

Fou precisament aquell mateix any del 1719 quan en Josep Peirí i Pastor, en funcions de la batlle de Cambrils, esdevingué cap de l'esquadra d'aquesta vila arran del projecte dissenyat per la Reial Audiència en data 5 d'abril de 1719. Aquest projectava la creació d'una esquadra cambrilenc formada per 30 paisans armats sota el comandament del batlle i el sotsbatlle de la mateixa . Segons l'informe de la Reial Audiència l'esquadra de Cambrils s'havia constituït per Juan Antonio de Navas i Benedit, oïdor de la Reial Audiència, situant-se al capdavant de la mateixa en Josep Peirí. Ignorem fins quan aquesta esquadra va restar operativa podent certificar que en data 14 d'abril de 1720, i segons consta a l'informe emès per la mateixa Reial Audiència, aquesta força ja no es trobava operativa¹⁴.

La "constante fidelidad que siempre mantuvo (...) el Doctor Josep Peyrí (...) en las pasadas guerras de Cataluña y a los Trabajos y peligros de la vida que padeció, con pérdida de su Hacienda" es va veure recompensada post mortem quan el 14 de maig de 1741 el seu fill, Juan Peirí i Gabaldà, va ser nomenat cavaller pel rei Felip V atorgant-li alhora l'escut d'armes de la seva família.

Dintre de les funcions de les Esquadres, al marge de la seva principal tasca consistent en la persecució de partides austriacistes que deambulaven pel territori, podem destacar la realització del que avui en dia, en terminologia policial moderna, qualificarien de "seguretat ciutadana" (control de les vies de comunicació, presència física a les viles i les seves rodalies donant seguretat als seus ciutadans, vigilància dels pobles, detenció i trasllat de delinqüents comuns, etc.) o d'altres de caire més militar, com ara la recollida a l'última de les regles, on se'ls encarregava la persecució i detenció d'aquells

desertors de les tropes reglades que fossin localitzats fora dels seus regiments.

D'aquesta forma les primitives esquadres que veieren la llum el 21 d'abril de 1719 han perdurat gairebé ininterrompudament al llarg de 300 anys d'història. Iniciaren les seves passes a la vila de Cambrils i avui, com aleshores, els mossos i mosses d'esquadra que patrullen els carrers d'aquesta vila vetllen per la seguretat i el benestar dels seus veïns, consolidant així una tradició que atorga al Cos de Mossos d'Esquadra l'honorífic títol de ser el cos policial de naturalesa civil més antic d'Europa i, molt probablement, del món.

Notes i bibliografia:

¹ MARTÍNEZ RUÍZ, E & VIDAL JUAN, J. (2001). Política interior y exterior de los Borbones. Ed. Akal, Madrid, pp. 212 - 215; FERNÁNDEZ DURO, C. (1903). Armada española desde la unión de los reinos de Castilla y de León. Ed. Establecimiento tipográfico sucesores de Rivadeneyra, Barcelona (Vol. 6); GALLO, F. (1994). Sicilia austriaca: le istruzioni ai viceré (1719 - 1734). Ed. Jovene Editore, Nápoles; BOTTA, C. (1839). Storia d'Italia continuata da quella del Guicciardini sino al 1789. Ed. Tipografia Elvetica, pp. 283 - 303 (Vol. 9); CORBETT, T. (1739). An Account of the Expedition of the British Fleet to Sicily, in the Years 1718, 1719 and 1720: Under the Command of Sir George Byng, Bart. Admiral and Commander in Chief of His Majesty's Fleet; and His Majesty's Commissary and Plenipotentiary to the Several Princes and States of Italy. Collected from the Admiral's Manuscripts, and Other Original Papers. Ed. J and R. Tonson in the Strand, Londres.

² ACA. Consultas 127. Carta de la Reial Audiència al capità general de data 30 de març de 1719.

³ JIMÉNEZ SUREDA, M. (2011) "La política armamentística de los Borbones en Cataluña tras la Guerra de Sucesión", Investigaciones Históricas: Época Moderna y Contemporánea, no. 21. Universidad de Valladolid, p. 106.

⁴ ACA. Consultas 127. Carta de la Reial Audiència al capità general de Catalunya de data 5 d'abril de 1719 informant del projecte de creació de les Esquadres.

⁵ ACA. Villetes 363 (1718 - 1719). Carta enviada en data 8 d'abril de 1719 pel marquès de Castel-Rodrigo, capità general de Catalunya a Miguel Fernández Duran, secretari del Despatx de Guerra, sol·licitant l'aixecament de les Esquadres.

⁶ ACA. Reial Audiència Registres 232, exped. 110 (1719 - 1789).

⁷ MERCADER, J. (1968): Felip V i Catalunya. Ed. Ediciones 62, Barcelona, pp. 315 i 400; TORRAS RIBÉ, J. M. (2008): "De jurats a regidors: l'ajuntament borbònic de Girona en el segle XVIII", La red urbana catalana en los siglos XVI - XVII. Projecte d'investigació d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, pp. 139-140.

⁸ Jacinto Gomar, veguer de Tàrrrega quan va ser creada Real Junta de Gobierno y Justicia del Principado. MERCADER, J.: Felip V i Catalunya, p. 79.

⁹ ACA. Villetes 363 (1718 - 1719). Ofici del capità general a la Reial Audiència en data 6 i 7 de maig de 1719.

¹⁰ ACA. Consultas Real Audiència 127 (1719). Consulta de data 10 de maig de 1719 adreçada al capità general. "Estado de las Partidas que se han de establecer en diferentes lugares del Principado de Cataluña, sueldos de los que se alistaren y de los xefes".

¹¹ AHAT, Riudoms, reg. 63, fol. 21.

¹² VIDIELLA RECASENS, M (1996). Onomàstica de Cambrils i del seu terme municipal. Ajuntament de Cambrils, Cambrils, p. 541; PAGAROLAS SABATÉ, L. (1985). Els Gimbernat i el Cambrils del segle XVIII. Ajuntament de Cambrils, Cambrils, pp. 23 - 31; TÀRES LAGUNAS, M. (2013). La introducció del règim borbònic a la vila de Cambrils. Diputació de Tarragona, Tarragona, pp. 103 - 108.

¹³ ACA. Consultas 127. Carta de la Reial Audiència al capità general de Catalunya (5 d'abril de 1719).

¹⁴ ACA. Consultas 129 (1720). Informe de la Reial Audiència al marquès de Castel Rodrigo sobre l'estat de les Esquadres.

Ramon Ortiga Vidal, *in memoriam*

El dia 1 d'octubre de 2017 va morir de manera sobtada Ramon Ortiga Vidal, als 84 anys. Ortiga era conegut a Cambrils per haver estat implicat en diverses entitats locals com la Revista Cambrils -cofundador l'any 1954 i membre del consell de redacció-, l'Associació de Veïns El Portal - primer president de l'entitat - i sobretot el Centre d'Estudis Cambrilencs. Com a gran afeccionat a la fotografia, va destacar per ser el responsable de deixar imatges dels fets que ocorrien en un poble en vertiginosa transformació. L'any 2010, juntament amb Josep Salceda, Lluís Recasens, Josep M Vallès i Josep M Recasens, van rebre la primera Distinció Honorífica de l'Ajuntament de Cambrils que es lliurava, en aquest cas com a fundadors de la Revista Cambrils.

Pel que fa al Centre d'Estudis Cambrilencs, Ramon Ortiga n'havia estat també un dels fundadors l'any 1978. Va ocupar inicialment el càrrec de vicepresident i posteriorment el de president, a partir de febrer del 2014 fins al dia de la seva mort.

Impressor i comerciant, va ser un dels socis d'una de les primeres impremtes de Cambrils, fet que el va portar a publicar multitud de programes, cartells, calendaris, targetes, llibres, fulletons, revistes, etc... Indirectament la seva impremta és el testimoni de tota una època, del pas de poble a ciutat de Cambrils. El seu treball també li va permetre recollir gran quantitat d'imatges del municipi que el varen portar a presentar-se al Premi d'Assaig Vila de Cambrils amb el llibre "Història gràfica de Cambrils", que Ortiga guanyaria i l'Ajuntament de Cambrils li publicaria l'any 1991. La tradició impressora de la família continua avui dia amb Gràfiques Ortiga que ja no es troba però a l'històric local del carrer Rovira, massa petit per les necessitats actuals de la impressió industrial. Aquest mes de març l'antiga impremta ha estat desmantellada totalment i part de la maquinària ha ingressat al fons del Museu d'Història de Cambrils a través d'una cessió al Centre d'Estudis Cambrilencs. A l'AMCAM sempre va prestar el seu suport i les seves incomptables donacions i cessions documentals han estat molt valuoses per tal d'avançar en la recerca de la història de Cambrils.

Arxiu Municipal de Cambrils

Plaça de l'Ajuntament, núm. 4 43850 www.cambrils.cat/arxiu
Tel. 977 794 579, ext. 3061 arxiu@cambrils.cat
Horari: Dilluns, dijous i divendres de 9.30 a 14.30
Dimarts i dimecres de 9.30 a 14.30 i de 16 a 19

